

УДК 339.924:338.242.4(422)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/155-2>

Дугінець Г. В.

доктор економічних наук, доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3708-3666>

Duginets Ganna

Kyiv National University of Trade and Economics

КРИЗИ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА БАНКРУТСТВО: ПАРИТЕТ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

У статті наведено результати дослідження впливу криз у світовій економіці на інститут банкрутства. Проаналізовано основні критичні періоди, які пройшла світова економіка з 1997 року. Визначено, що глобальна пандемія, яка почалась у 2020 році, якісним чином змінила ситуацію у світовій економіці, адже були порушені глобальні виробничі ланцюжки створення вартості, що призвело до збою у виробничих процесах багатьох компаній. У цій ситуації одним з наслідків кризи у світовій економіці стане стрімке поширення кількості банкрутств, причому як великих компаній, так і малого бізнесу. Обґрунтовано, що в цій ситуації основними мають бути підтримка ліквідності компаній, відстрочка сплати податків і надання необхідних фінансових гарантій, які повинні допомогти уникнути можливого банкрутства у зв'язку з падінням попиту та перебоями в глобальних ланцюгах вартості.

Ключові слова: світова економіка, криза, глобальна пандемія, глобальні ланцюги вартості, неплатоспроможність, банкрутство.

CRISES IN THE WORLD ECONOMY AND THE BANKRUPTCY: PARITY OF THE RELATIONSHIP

The article presents the results of studying the impact of crises in the world economy on the institution of bankruptcy. Given that the spread of the coronavirus pandemic (COVID-19) has provoked a new wave of crises in the world economy since the end of 2019, it is important to study the impact of these processes on the solvency of economic entities to justify its regulation at the national level. The study uses a complex of complementary methods of scientific identification of economic processes and phenomena: the system-structural, comparative and statistical analysis. The information base of the research is formed by statistical and analytical materials and informational and analytical collections, bulletins and reviews, a wide range of domestic and foreign literary sources, and results of own research. The main critical periods that the world economy has gone through since 1997 are analyzed. It is determined that the global pandemic, which began in 2020, has qualitatively changed the situation in the world economy: global production chains of value creation were broken, which led to failures in the production processes of many companies. The results of the first quarter 2020 raised the issue of the beginning of the global recession and the economic crisis. The article analyzes the first results of the influence of external and internal factors on the national economy, mechanisms of state support for business and their effectiveness. In this situation, one of the consequences of the crisis will be a rapid spread of bankruptcies, both of large companies and small businesses. The negative factor, along with the recession in the world economy (external demand), is the reduction of domestic consumption in national economies. Thus, the most acute is the attempt to provide recommendations aimed at smoothing certain causes of organizations' bankruptcies identified in the given analysis. It is substantiated that in this situation, the bulk of governmental efforts should be aimed at supporting the liquidity of companies, defer payment of taxes and provide the necessary financial guarantees that should help avoid possible bankruptcy due to falling demand and disruptions in global value chains.

Keywords: world economy, crisis, global pandemic, global value chains, insolvency, bankruptcy.

JEL classification: E02, F60, G01.

Постановка проблеми. Останніми роками у світовому економічному просторі відбувалися суттєві події, пов'язані з глобальною невизначеністю й торговими конфліктами між країнами, що відбилися на темпах економічного зростання розвинених країн. При цьому експерти МВФ акцентували увагу на тому, що таке повільне зростання світової економіки, як зараз, було в період минулої глобальної економічної кризи. Говорячи про причини, МВФ зазначає, зокрема, поширення торгових протистоянь та наявні у XXI столітті ризики геополітичного характеру [15].

В останні два десятиліття довгострокову економічну стагнацію (термін «довгострокова стагнація» був запропонований у 2014 році Л. Саммерсом [17]) можна пояснити уповільненням темпів зростання продуктивності, яке отримало свій початок ще у

1970-ті роки. При цьому поширеною є думка про те, що в економічному світовому просторі відбуваються важливі структурні зміни, коли на зміну індустріальній стадії розвитку приходить інноваційна стадія, пов'язана з кризою продуктивності. З огляду на вищезазначене, а також те, що поширення епідемії коронавірусу (COVID-19) з кінця 2019 року спровокувало нову хвилю кризи у світовій економіці, актуальним стає дослідження впливу цих процесів на платоспроможність економічних суб'єктів задля обґрунтування її регулювання на національному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній науковій літературі результати досліджень криз у світовій економіці наведено в працях зарубіжних і вітчизняних науковців, таких як Р. Болдуїн [11], В. Геєць [3], А. Гальчинський [4], Т. Богдан [11], П. Кругман

[16], Н. Карвацка [5], В. Олефір [6], Н. Тюріна [7], А. Мельник [8], О. Сохацька [9], Дж. Стігліц [10].

Високо оцінюючи результати, отримані згаданими дослідниками, маємо відзначити, що в умовах глобальної пандемії 2020 року виникає необхідність проведення ґрунтовного дослідження у вибраній науковій площині.

Мета статті полягає в ідентифікації основних взаємозв'язків та взаємозалежностей між кризами у світовій економіці та інститутом банкрутства, що дасть змогу визначити напрями підтримки української економіки на шляху подолання наслідків глобальної пандемії 2020 року.

Виклад основного матеріалу. Світова економіка нещодавно пройшла три критичні періоди, основою яких були азійська фінансова криза 1997–1998 років, компромісний період 2000–2001 років та глобальна фінансова криза 2008–2009 років (рис. 1). Так, азійська фінансова криза спричинила єдину глобальну рецесію, зумовлену негативним зростанням ВВП протягом періоду щонайменше впродовж двох кварталів поспіль, що здійснювало структурний вплив на світову економіку та економічне зростання.

Після кризи наприкінці ХХ століття зростання ВВП спочатку відновилося до рівня майже 4%, але потім знову зменшилося та стабілізувалося на рівні 2,5%, визначаючи те, що на глобальне економічне зростання можуть впливати не тільки циклічні, але й структурні чинники. Світова фінансова криза 2008–2009 років також вплинула на характер світової торгівлі. На відміну від азійської фінансової кризи 1997 року, ця криза мала негативний вплив як на рівень, так і на зростання торгівлі. Стрімке зростання торгівлі з 2001 року по 2008 рік різко контрастує зі значно повільним зростанням із 2009 року. Зниження торгівлі проміжними товарами у 2015 році спричинило падіння світової економіки до рівня докризового рівня та зупинило відновлення через шість років після кризи.

Однак виникнення та поширення з кінця 2019 року епідемії коронавірусу, яка дуже швидко переросла у

світову пандемію, призвели до порушення глобальних ланцюгів вартості та, відповідно, збою у виробничих процесах багатьох компаній, насамперед автомобіле- та машинобудування, фармацевтичної промисловості. Різко скоротилися транспортно-логістичні операції, опинився зупиненим, зокрема, міжнародний виставковий та туристичний бізнеси. Підсумки розвитку світової економіки в першому кварталі 2020 року дають можливість зробити висновок про початок нової хвилі світової рецесії та економічної кризи [13].

Слід зазначити, що ситуація у світовій економіці станом на березень 2020 року показала складність створення надійних не тільки середньострокових, але й короткострокових прогнозних моделей. Ще в кінці січня експертне співтовариство не могло припустити, що через півтора місяці світова економіка опиниться на межі найбільшої за останні десять років кризи.

Зупинка виробництва в КНР призвела до тимчасового розриву у створених за останні майже 30 років численних ланцюгах доданої вартості. Так, наприклад, сучасна транспортно-логістична галузь Німеччини завдяки цифровим технологіям дала змогу оптимізувати за останні 20 років систему управління складськими приміщеннями компаній, мінімізувавши кількість товарів, що зберігаються, необхідних для виробництва, й забезпечивши їх безперерйне та своєчасне поповнення. У сформовану модель управління логістикою були включені ризики припинення поставок, обумовлені неекономічними факторами. Відповідно, не були передбачені механізми боротьби з ними, тому вже до кінця лютого провідні автомобільні та машинобудівні компанії зіткнулися з дефіцитом комплектуючих, який, як виявилось, неможливо в короткі терміни усунути за рахунок альтернативних джерел. Також виявилася вкрай високою (80–85%) залежність усієї європейської фармацевтичної промисловості від субстанцій, вироблених на китайських заводах.

Припинення поставок призвело до різкого падіння вантажообігу між Китаєм і ЄС в перші місяці 2020 року.

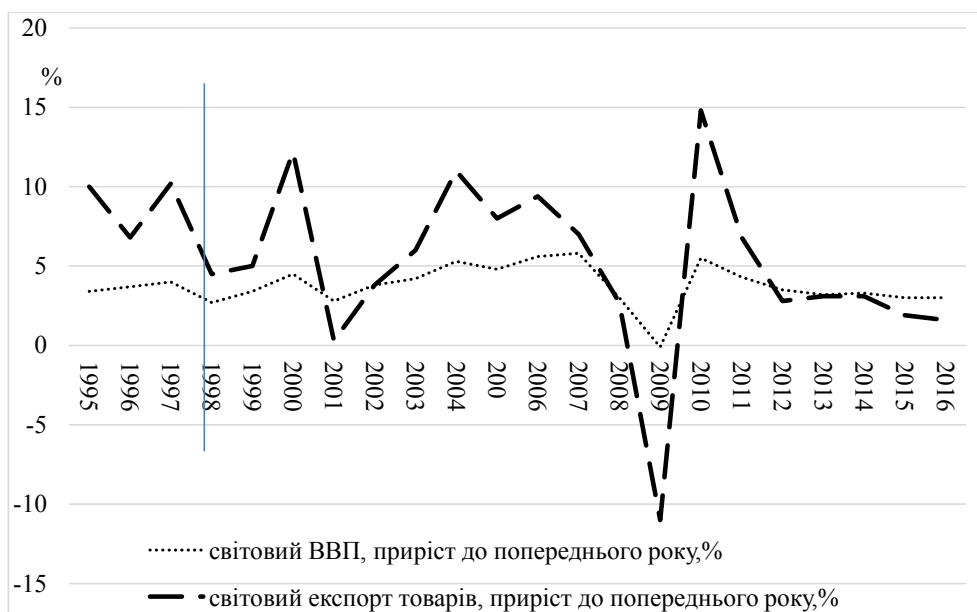

Рис. 1. Тенденції розвитку світової економіки 1995–2016 років

Джерело: складено автором за джерелом [15]

Наприклад, у найбільшому німецькому порту Гамбурзі скупилась велика кількість контейнерів міжнародних фрахтових компаній “Maersk” та “Cosco”, призначених для відправки в Китай, що було обумовлено скороченням кількості суден. З аналогічною проблемою зіткнулися провідні залізничні хаби. Так само несподіваним ударом по бізнесу стало рішення США закрити в'їзд громадянам ЄС із середини березня нинішнього року. На трансатлантичні рейси, за різними оцінками, припадало від 20% до 30% доходів європейських авіакомпаній [14].

Складна ситуація у зв'язку з пандемією та жорсткими заходами щодо боротьби з нею склалась на індустріальному півночі Італії та в деяких районах Іспанії, де розташовані постачальники комплектуючих для німецьких автомобіле- й машинобудівників. Багато підприємств були змушені зупинити виробництво. Разом з китайським фактором це ще більше ускладнило ситуацію в німецькій автомобільній промисловості, зокрема під час пошуку альтернативних варіантів постачання. Однак це важке завдання, оскільки три чверті доданої вартості під час виробництва автомобіля з двигуном внутрішнього згорання припадають на постачальників напівфабрикатів і комплектуючих. “Volkswagen”, наприклад, співпрацює з усього світу з приблизно 40 тис. постачальників, 800 яких є постачальниками з Італії та Іспанії. “BMW” має 12 тис. субпідрядників. Переважно їх складають малі та середні компанії [13].

В такій ситуації вже спостерігається стрімке поширення кількості банкрутств у світовій економіці як великих компаній, так і малого бізнесу. При цьому слід зазначити, що інститут банкрутства в цьому разі не виконує своєї функції оздоровлення економіки (більш детально описано у джерелі [2]), а, скоріше, стає глобальною економічною пандемією. Причому основним негативним фактором разом з рецесією світової економіки (зовнішній попит) стає скорочення внутрішнього споживання в національних економіках.

Таким чином, з огляду на значну кількість банкрутств та настання неспроможності, пов'язаних з дефолтами, стоїть питання визначення та впровадження ефективних методів щодо прогнозування ймовірності банкрутства для життя превентивних заходів контролюючими органами та зацікавленими особами. Однак перш за все слід акцентувати увагу на неможливості здійснити адекватні дослідження з подальшим прогнозуванням різних сценаріїв розвитку світової економіки на цьому етапі з огляду на недоступність більшості даних у відкритому доступі. В умовах глобальної пандемії складно врахувати важко передбачувані чинники у середньостроковому прогнозуванні економічного розвитку сучасних економік. Настільки ж складно оцінити всі відповідні ризики, зокрема неплатоспроможності, та своєчасно підготувати заходи щодо їх мінімізації.

Отже, на короткострокову перспективу актуальними є підтримка ліквідності компаній, відстрочка сплати податків та надання необхідних фінансових гарантій, які мають допомогти уникнути можливого банкрутства у зв'язку з падінням попиту й перебоями у виробничих ланцюгах. Як приклад слід зазначити рішення Європейського центрального банку забезпечити національні кредитні інститути достатньою кількістю коштів для надання кредитів. Для мінімізації

ризиків звільнень та збереження людського капіталу підприємці отримують допомогу в переводі працівників на скорочений робочий тиждень і забезпеченні гнучкого графіку роботи, а також виплаті зарплати за зупинки роботи внаслідок карантину.

Уряди багатьох країн вживають економічних заходів підтримки не лише малого і середнього, але й великого бізнесу. Так наприклад, уряд Франції вирішив «розпечатати» Фонд солідарності і взяв на себе зобов'язання виплачувати 84% від зарплати всім, хто вимушено опинився безробітним. У Чехії держава видає малому бізнесу безвідсоткові позики. Компанія зможе почати виплачувати їх через рік протягом наступних двох років (2021–2022 роки). У Великобританії та Іспанії започатковані «податкові канікули».

Цікавим є такий досвід Німеччини. Невеликі фірми та приватні підприємці зможуть отримати прями субсидії розміром до €15 тис. Також орендодавцям у Німеччині та США забороняється розривати договори з наймачами, які у зв'язку з фінансовими труднощами через ситуацію з коронавірусом будуть не в змозі заплатити орендну плату.

У США держава виплачує кожному громадянину по 1 200 дол., а на дитину – 500 дол. В деяких Штатах передбачена безкоштовна видача ноутбуків, якщо громадянин хочуть працювати вдома, віддалено. Для незабезпечених громадян організовані пункти, де можна отримати харчування безкоштовно.

В Італії працюючим батькам пропонується спеціальний ваучер на €600 для компенсації послуг няні. Він доступний сім'ям з дітьми молодше 12 років. Батьки, що працюють у приватному секторі, можуть оформити оплачувану відпустку й отримати до 50% надбавки, якщо в сім'ї є дитина віком до 12 років.

Важливим елементом державної політики європейських країн стало забезпечення ліквідними засобами економічних суб'єктів, що потрапили у складну ситуацію. Причому в критичних ситуаціях, наприклад за наявності ризиків недружного поглинання іноземними інвесторами, держава готова до повної або часткової націоналізації «жертви кризи» [12].

Так само для стимулювання попиту більшість держав може вживати різноманітних заходів, а саме реалізовувати спеціальні інвестиційні програми (наприклад, у сферах інфраструктури, будівництва, цифрової трансформації), знижувати корпоративні податки, достроково скасовувати податок солідарності, вводити прискорену амортизацію та підвищувати витрати на освіту і НІОКР [14].

Висновки. Підсумовуючи, маємо зазначити, що вжиті в деяких країнах заходи державного втручання на початку 2020 року не пов'язані з циклічними факторами та кризою кредитної системи, як це було під час нівелювання наслідків минулих криз. Перш за все вони спрямовані на підтримку ліквідності господарюючих суб'єктів, які опинилися у важкій економічній ситуації з не залежних від них причини. Карантинні заходи держави суттєво обмежили не лише пропозицію товарів і послуг, але й попит на них, створивши патову економічну ситуацію. Успіх дій урядів країн буде залежати від своєчасного визначення «золотої середини» між заборонами та заохоченнями. В цьому аспекті дуже важливим є діалог представників держави та бізнесу, оскільки розрив глобальних ланцюгів вартості при-

мусить ТНК орієнтуватися на включення в ці ланцюги альтернативних ланок, що дають змогу швидко й без проблем замінювати постачальників. В цьому аспекті влада країн має підтримати національні МСП та створити необхідні умови для цього. Щодо нашої країни, то, звичайно, транспортування зарубіжних досягнень на український економічний ґрунт не може автоматично

привести до успіху, але вивчити й застосувати максимально вдалі зразки цілком можливо. Без активної участі та відповідальності держави в провідних галузях вітчизняної економіки неможлива підтримка малого бізнесу, отже, підтримка всієї економіки в умовах глобальної економічної пандемії. Цей науковий напрям повністю відкритий для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Богдан Т. Глобальна фінансова криза та виклики для економічної політики в посткризовий період. *Фінанси України*. 2010. № 6. С. 3–14.
2. Дугінець Г. Світовий досвід попередження банкрутства: злиття і поглинання. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 5(22). С. 299–304. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/22_2019/43.pdf
3. Геєць В., Гриценко А. Вихід з кризи (роздуми над актуальним у зв'язку з прочитаним). *Економіка України*. 2013. № 6. С. 4–19.
4. Гальчинський А. Криза і цикли світового розвитку. Київ : АДЕФ-Україна, 2009. 392 с.
5. Карвацка Н. Світові економічні кризи: причини виникнення, наслідки, інструментарій розв'язку. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2011. № 2. Т. 2. С. 52–61.
6. Олефір В. Економічні цикли і кризи: історія і сучасність. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 10(148). С. 23–35.
7. Тюріна Н., Карвацка Н., Назарчук Т. Кризи у розвитку соціально-економічних систем та причини їх виникнення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 1. С. 198–203.
8. Мельник А. Світові економічні кризи в економіці України та їх наслідки. *Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського*. 2014. Вип. 2. С. 108–113.
9. Сохацька О. Новий порядок на світовому фінансовому ринку: післякризові проекти і реалії. *Журнал європейської економіки*. 2017. № 9(1). С. 93–107.
10. Стиглиц Д. Глобалізація: тривожні тенденції / пер. с англ. і примеч. Г. Пирогова. Москва : Мысль, 2003. 205 с.
11. Baldwin R., Evenett S. The collapse of global trade, murky protectionism, and the crisis: Recommendations for the G20. London : Centre for Economic Policy Research, 2009.
12. Experten warnen vor "massiven Verstaatlichungen". 26.03.2020. URL: <https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/corona-krise-wsf-fonds-der-regierung-experten-warnen-vor-massiven-verstaatlichungen-a-e908f2a9-045b-47dc-8c0c-0567f65c8e72> (дата звернення: 26.04.2020).
13. Coronavirus: Terminänderungen von Messen. 02.04.2020. URL: <https://www.auma.de/de/ausstellen/messen-finden/coronavirus-terminaenderungen-von-messen> (дата звернення: 02.04.2020).
14. Die Gesamtwirtschaftliche Lage angesichts der Corona-Pandemie. Sondergutachten. Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung, 22.03.2020. S. 5.
15. IMF (2019) World economic outlook update: A weakening global expansion. URL: <http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2-019/01/11/weo-update-january-2019> (дата звернення: 02.04.2020).
16. Krugman P. How Did Economists Get It So Wrong? 02.09 2009. New York Times. URL: www.nytimes.com/2009/09/06/magazine/06Economic-t.html (дата звернення: 20.04.2020).
17. Summers L. Us economic prospects: secular stagnation, hysteresis, and the zero lower bound. *Business Economics*. 2014. Vol. 49. No. 2. P. 65–73.

References:

1. Bogdan, T. (2010). The global financial crisis and challenges for economic policy in the post-crisis period [Hlobal'na finansova kryza ta vyklyky dlya ekonomichnoyi polityky v postkryzovyy period]. *Finance of Ukraine*, (6), 3–14.
2. Duginets, G. (2019). World experience of bankruptcy prevention: mergers and acquisitions [Svitovyy dosvid poperedzhennya bankrutstva: zlyttya i pohlynannya]. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*, 5(22), 299–304. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/22_2019/43.pdf
3. Geets, V., Gritsenko, A. (2013). Exit from the crisis (reflections on what is relevant in connection with what you have read) [Vykhid z kryzy (rozдумы nad aktual'nym u zv'yazku z prochytanym)]. *Economy of Ukraine*, (6), 4–19.
4. Galchinsky, A. (2009). *Crisis and cycles of world development* [Kryza i tsykly svitovoho rozvytku]. K.: ADEF-Ukraine, 392.
5. Karvatska, N. (2011). World economic crises: causes, consequences, tools of solution [Svitovi ekonomichni kryzy: prychny vynyknennya, naslidky, instrumentariy rozv'yazku]. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic sciences*, no. 2, t. 2, 52–61.
6. Olefir, V. (2013). Economic cycles and crises: history and modernity [Ekonomichni tsykly i kryzy: istoriya i suchasnist']. *Current economic problems*, no. 10(148), 23–35.
7. Tyurina, N., Karvatskaya, N., Nazarchuk, T. (2019). Crises in the development of socio-economic systems and their causes [Kryzy u rozvytku sotsial'no-ekonomichnykh system ta prychny yikh vynyknennya]. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, 1, 198–203.
8. Melnyk, A. (2014). World economic crises in the economy of Ukraine and their consequences [Svitovi ekonomichni kryzy v ekonomitsi Ukrainy ta yikh naslidky]. Global and national problems of economy / Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlinsky. Issue 2. 108–113.
9. Sokhatska, O. (2017). A new order in the global financial market: post-crisis projects and realities [Novyy poriyadok na svitovomu finansovomu rynku: pisl'yakryzovi proekty i realiyi]. *Journal of European Economics*, 9(1), 93–107.
10. Stiglitz, D. (2003). Globalization: alarming trends [Hlobalyzatsyya: trevozhnye tendentsyy] / translated with English and note G. Pirogova. M.: Mysl, 205.
11. Baldwin, R. (2009). *The collapse of global trade, murky protectionism, and the crisis: Recommendations for the G20* [Electronic resource] / R. Baldwin, S. Evenett. London: Centre for Economic Policy Research.

12. Experten warnen vor “massiven Verstaatlichungen”. 26.03.2020. URL: <https://www.spiegel.de/wirtschaft/unternehmen/corona-krise-wsf-fonds-der-regierung-experten-warnen-vor-massiven-verstaatlichungen-a-e908f2a9-045b-47dc-8c0c-0567f65c8e72> (last accessed: 26.04.2020).
13. Coronavirus: Terminänderungen von Messen. 02.04.2020. URL: <https://www.auma.de/de/ausstellen/messen-finden/coronavirus-terminaenderungen-von-messen> (last accessed: 02.04.2020).
14. Die Gesamtwirtschaftliche Lage angesichts der Corona-Pandemie. Sondergutachten. Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung, 22.03.2020. S. 5.
15. IMF (2019). World economic outlook update: A weakening global expansion. URL: <http://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2-019/01/11/weo-update-january-2019> (last accessed: 02.04.2020).
16. Krugman, P. (2009). *How Did Economists Get It So Wrong?* 02.09.2009. New York Times. URL: www.nytimes.com/2009/09/06/magazine/06Economic-t.html (last accessed: 20.04.2020).
17. Summers, L. (2014). Us economic prospects: secular stagnation, hysteresis, and the zero lower bound. *Business Economics*. vol. 49, no. 2, 65–73.